

GRACZA. REZSŐ, economist
és Margaret
"Hungarians in America" 1969

Lerner
Publications
241-1st
Ave

Minneapolis
Minn.
55401
(395)

6. oldal

SZABADSÁG

"MAGYAROK AMERIKÁBAN"

Irta: HALÁSZ PÉTER

A minneapolis Lerner-kiadóvállalat sikeres könyvsorozatát publikál az Amerikában letelepedett (és végső soron az amerikai nemzetet alkotó)

Halász Péter

különböző származású bevándorló-csoportokról: angolokról, franciákról, németekről, olaszokról, csehekről és szlovákokról, lengyelekről és norvégokról — egy-egy bevándorló nemzeti-ség ismertetése egy-egy könyvet alkot, visszanyulva a bevándorlás történetének gyökeréig és végigvizsgálva annak fejlődési folyamatát mindmáig. Most jelent meg a sorozatban a "The Hungarians in America" című könyv: Gracza Rezső és felesége, Margaret írták. Gracza 1950 óta él Amerikában, műszaki és közgazdasági szakember, akinek harmincnál több szakmunkája jelent meg modern gyártási eljárásokról és a fizikai kémia tárgykörében. Felesége amerikai, a minneapolis Képzőművészeti Főiskola munkatársa, művészeti könyvek írója. Kettejük közös vállalkozása ez a könyv, amely rövid áttekintő képet kíván nyújtani az amerikai magyar bevándorlás történetéről és a magyar bevándorlók szerepéről és jelentőségéről az Egyesült Államok politikai, kulturális, gazdasági, tudományos és művészeti életének ki-

alakításában és mai színvonalára való fejlesztésében. Távolról sem az első ilyen-jellegű, angol nyelven, tehát az amerikai olvasó tájékoztatását szolgáló könyv ez. A Gracza-könyv azért tekinthető figyelemreméltónak, mert az ifjúságnak szól, szerkesztése tankönyv-szerű, stílusa egyszerű és világos, a diák-olvasó röviden összefoglalt képet kap arról, hogy voltaképpen miért is jöttek a történelem különböző időszakában magyarok tömegesen Amerikába, hogyan telepedtek meg itt s mit nyújtottak szorgalmuknak és tehetségüknek megfelelő arányban az őket befogadó országnak s tul azon: az egész emberiségnek.

A Gracza-könyv ezer-esztendő messzeségbe fordul az időben, hogy megpillantsa az első magyart, aki Amerika földjére tette a lábát: azt a bizonyos Tyrker nevű személyt, a norvég Leif Ericson expedíciójának tagját, aki (Leif szerint) "köpcös, meglehetősen csuf, de igen ügyes" ember volt és ékesen beszélt arról, hogy olyan országból jön, ahol bőven terem a szőlő s ennek következtében borban sincs hiány. Tyrkert töröknek is gyanították, németnek is, de a legvalószínűbb mégis az, hogy magyar volt, minthogy sok jó magyar katona szolgált a tizedik században a skandinávok ármádiájában. Dehát Tyrker felbukkanása csak a kezdet kezdete és Graczaék fölemlítik azt az ismert nézetet is, hogy Amerika

még a nevét is magyar örökségbe kapta. A magyar Szent Imre herceg igen népszerű volt Olaszországban, olyannyira, hogy Nastagio Vespucci firenzei jegyző Imre után adta fiának az Amerigo nevet. Amerika pedig éppenséggel ezután az Amerigo Vespucci után kapta nevét, minthogy a firenzei jegyző fiából híres hajós lett később, a délamerikai partvidék fölfedezője. Sir Humphrey Gilbert expedíciójának magyar krónikása: Parmenius folytatja az Amerikába vetődött magyarok sorát, aztán az amerikai forradalom magyar tisztjei, köztük a legnevezetesebb: Kováts Mihály ezredes. A tizenkilencedik század közepén Bölöni Farkas Sándor utazta be Amerikát, egyidőben Alexis de Tocqueville-l, mindketten könyvet írtak tapasztalataikról, de míg Tocqueville műve, az "Amerikai demokrácia" francia nyelven látott először napvilágot s később a világnak csaknem valamennyi kulturnyelvén — Bölöni Farkas könyve, az "Utazás Észak-Amerikában" sohasem tudta áttörni a magyar nyelv korlátait.

Egy néhány esztendővel későbbi utazó, Haraszthy Ágoston könyve is hasonló sorsa jutott, de nem a szőlőtermelő tudománya: köztudott, hogy ő a kaliforniai szőlőtermelés megteremtője. Az erről írt könyve aztán 1862-ben már angol nyelven is megjelent.

A magyar emigráció Amerikába: a levért szabadságharcral, a világozi fegyverletétellel kezdődik. Különösképpen jó a könyvnek ez a fejezete: iskolapéldája annak, hogyan lehet tizegynéhány oldalon összefoglalni a Habsburgkorszakot, a magyar szabadságharc kitörésének okait, annak vezéralakjait, a harc történetét, szomorú végét és a magyar politikai emigráció kezdetét. Ez a folyamat azután hosszabb-rövidebb megszakításokkal vezet át a mába, jönnek az inség menekültjei, jönnek a föld s nagyobb karéj kenyér után vágyók, majd jönnek a háboruk menekültjei, az első s a másodiké, az üldözésből menekülők, a biztonság és szabadság után vágyók. Graczáék természetesen nem sorolhatják föl mindazokat, akik helytálltak az idegen földön, két kezük munkáját, szorgalmukat és szellemi kincseiket nyujtva, mert hiszen akkor könyvük lexikonszerű méreteket öltene, de amikor a világraszóló eredményeket elért amerikai magyarokhoz ér, a portrékkal illusztrált ismertetés valóban bámulatos: Kármán Tódortól, az aeronautika, a

repülés, a rakétatudomány egyik uttörőjétől, Neuman Jánoson (az elektronikus agy feltalálóján) át, Teller Ede, a nobeldíjas Wigner Jenő, az első atomreaktor megteremtésében oroszlánszerpet vivő Szilárd Leó, a Harvard-intézet ugyancsak nobeldíjas biófizikusa: Békésy György, a Woods Hole-i tudományos intézet másik nobeldíjas tudósának, Szent-Györgyi Albert nevéig az amerikai tudományos világban vezetőszerepet játszó magyaroknak ez a rangos névsora minden bizonnyal az amerikai olvasót is meglepi. És a muzsika világának nagyságai: Bartók Bélától a világhírű amerika-magyar karmesterekig: Doráti Antal, Széll György, Ormándy Jenő, Reiner Frigyes és a Bartók-Kodály zene amerikai uttörőjének: Dohnányi Ernő korszakos teljesítményéig. Bemutatja a Gracza-könyv, hogy az amerikai sajtó alapjait a makói származású Pulitzer József teremtette meg s hogy volt olyan időszak a new-yorki Broadwayn, amikor gyors egymásutánban 17 magyar író 53 színművét mutatták be, köztük a legtöbbet, persze: Molnár Ferencről.

Hollywood, az amerikai filmgyártás szülővárosának megteremtésében és kifejlesztésében részt vett magyar művészek nevei is világszerte ismertek: Zukor Adolftól kezdődően a híres rendezőig: Kertész Mihályig s a máig aktív Cukor Györgyig. S a színészek? A könyv ír Peter Lorre-ról, Lukács Pálról, Lugosi Béláról, Tony Curtisről és a Gábor-testvérekről, bár, hogy megfelelnek Bánky Vil-márról, aki már a némafilmek idején világsztár lett Hollywoodban, a legendás Rudolf Valentinó oldalán. Építőművészek és művészettörténészek: Kepes György, Breuer Marcel, Kelemen Pál, Tolnay Károly...

Oscar Handlin, a történész mondotta: "Arra gondoltam egyszer, hogy megírom az amerikai bevándorlók történetét. De aztán rájöttem, hogy hiszen maguk a bevándorlók: Amerika története."

E történetnek csaknem minden fontos és sorsdöntő fejezetében ott található az amerikai magyar bevándorlók. Ezt összegezi jól szerkesztett és okos kis könyvében tárgyilagosan, minden hivalkodás nélkül, a Gracza-házaspár.